

כתבי עת זרים

לקחים אוניברסליים מעיראק ומאפגניסטן

חוקרים במכון מחקר אמריקני פירסמו סדרה של לקחים ושל המלצות בעקבות 13 שנות לחימה נגד ארגוני טרור וגרילה - בעיקר באפגניסטן ובעיראק. רבות מההמלצות נראות מובנות מאליהן, אך למרות זאת צבאות מתקשים ליישמן

מבוא

ב־2014 פירסם מכון המחקר היוקרתי ראנד (RAND) מחקר שהוכן בעבור צבא ארה"ב¹ ושכותרתו היא "שיפור המומחיות האסטרטגית: לקחים מ־13 שנות מלחמה"². את המחקר כתבו שישה חוקרים בעלי רקע אקדמי במדעי המדינה, ביחסים בין־לאומיים ובלימודי ביטחון, ורובם שירתו בעבר בגופי ביטחון ומילאו תפקידים שונים בעיראק ובאפגניסטן. החוקרים התבססו על מקורות רבים, ובהם מסמך שהוכן במטות המשולבים ובו ריכוז של 11 לקחים מעשור של לחימה,³ והפיקו שבעה לקחים ושבע המלצות. לדבריהם,

יישום הלקחים וההמלצות יסייע לשפר את גיבושה ואת יישומה של אסטרטגיית ביטחון לאומי לארה"ב.

מגמות בלחימה

לאחר פרק מבוא, שכוללתיאור של המתודולוגיה ששימשה להכנתו, נסקרים בפרק השני במחקר, בקווים כלליים, התפתחות צבא ארה"ב ועיקרי פעולותיו בשנים 1939-2014. לטענת החוקרים, לוחמת היבשה הלכה והתרחקה מהלוחמה הקונוונציונלית נגד שחקנים מדינתיים בעלי כוחות סדורים - לוחמה שאיפיינה את התקופה המעצבת שבין 1941 ל־1953 - ונעה

לעבר לוחמה בלתי סדורה שבה פועלים כוחות משולבים, רב־לאומיים, רב־ארגוניים ורב־זרועיים נגד שחקנים לא־מדינתיים.

בשנות ה־2000, כמו בעשורים שלפני כן בווייטנאם ובבוסניה, ניסה צבא ארה"ב להתאים את עצמו לשינויים, אולם בפועל השתפר בעיקר בלחימה ברמות הטקטית והאופרטיבית, בין היתר הודות לאימוץ טכנולוגיות חדשות ששיפרו את הניידות, את השרידות, את הקטלניות ואת הכושר לאסוף מודיעין ביום ובלילה. בה בעת, המפקדות הרב־זרועיות והממשל האמריקני הפגינו חולשה בכל הנוגע להיבטים האסטרטגיים הכרוכים בלוחמה בלתי סדורה נגד שחקנים לא־מדינתיים ולא שיפרו את מיומנותם על אף העלייה בתדירותם של הסכסוכים מהסוג הזה.

שבעה לקחים

בפרק השלישי במחקר נסקרים הלקחים שעולים מהלחימה בעיראק ובאפגניסטן, ואלה מסוכמים בשבעה סעיפים. בכמה מאותם הסעיפים אפשר, לדעתי, לראות אבחנות בנוגע לאופן ההתנהלות של האמריקנים בתקופה הנידונה יותר מאשר לקחים הניתנים ליישום בעתיד:

1. **גיבושה של אסטרטגיית ביטחון לאומי הפגינה ארה"ב חוסר הבנה של אמנות האסטרטגיה.** כתוצאה מכך לא הצליח

חיילים אמריקנים באפגניסטן | חוקרים מזהירים שהקטנת המעורבות האמריקנית בעיראק ובאפגניסטן עלולה לגרום לאובדן ידע ויכולות שנצברו במהלך שנות הלחימה

רס"ן א'
חטיבת תה"ד

**השינוי באופי הלחימה מצביע
על הצורך לשים דגש חזק יותר
על דרכים חדשניות למניעת
סכסוכים, לעיצוב סביבת העימות
ולהשגת ניצחון ללא מבצעי
לחימה רחבי היקף**

ליצור איזון בין השבטים שמשתייכים לקבוצות אתניות שונות. אולם הנטייה בקרב קובעי המדיניות - הן האזרחים והן אנשי הצבא - הייתה להתמקד בסוגיות טקטיות, בסדרי כוחות ובלוחות זמנים ולא בגורמים פוליטיים שבהם, בסופו של דבר, תלויה ההצלחה. לובשי המדים גם נטו להאמין שההיבט הפוליטי של המלחמה אינו חלק מהמלחמה או שהוא באחריות האזרחים.

4. **טכנולוגיה אינה תחליף לידע חברתי תרבותי, פוליטי והיסטורי.** ידע כזה הכרחי להבנת הסכסוך, לניסוח אסטרטגיה ולהערכת היישום שלה, והיה בו מחסור, בין השאר בשל הסתמכות יתר על טכנולוגיה. ללא ידע כזה, הנצבר לאורך זמן, לא ניתן לזהות את ההתאמות שנדרשות באסטרטגיה ולהוציאן אל הפועל. הגישה המקובלת להערכת מצב מתמקדת יתר על המידה במעקב אחר ביצוע אסטרטגיה שנקבעה מראש (בעזרת כלים של ניתוח מערכות) ולא בבחינת השפעותיה של האסטרטגיה על הסכסוך.

5. **יש להימנע מהתערבות צבאית במדינה ללא הכנה מראש של תוכנית לניהול מבצעי ייצוב, לחימה נגד התקוממות ולבניין יכולות עצמאיות במדינה לקראת העברת השליטה לגורמים מקומיים.** לפני הפלישות לעיראק ולאפגניסטן נמנעו המדינאים מהיערכות לייצוב ולבניין יכולות לפרק הזמן שאחרי הלחימה. גם הכוחות המזוינים לא דרשו מספיק כוחות

הממשל האמריקני ליצור תיאום בין יעדים לבין דרכי פעולה ואמצעים. הדבר בא לידי ביטוי בהחלטה לצאת למלחמה בעיראק, בהחלטות מאוחרות לתגבר את הכוחות בעיראק ואחר כך באפגניסטן ובגישה שנקטו שני הממשלים האחרונים כלפי הלחימה בטרור. במקרים האלה - טוענים החוקרים - היו היעדים שאפתניים מדי, הדרכים להשגתם היו לא אפקטיביות, והאמצעים שבהם נעשה שימוש לא היו מתאימים.

2. **תהליך משולב אזרחי-צבאי הוא תנאי הכרחי אך לא מספיק לאסטרטגיית ביטחון לאומי אפקטיבית.** לטענת החוקרים, לא מתקיים בארה"ב תהליך אזרחי-צבאי משולב וממוסד לזיהוי הנחות יסוד, סיכונים, תוצאות והשפעות אפשריות באמצעות כלים כמו משחקי מלחמה והפעלת "צוות אדום". למדינאים ולצבא יש השקפות שונות על אסטרטגיה. לובשי המדים ציפו לתהליך טורי שבו המדינאים קובעים יעדים, ואנשי הצבא מציעים דרכי פעולה אפשריות. בפועל, המדינאים דורשים תהליך דינמי ומעגלי שבו הצבא מספק את המידע ומסייע לניתוח הדרוש לקביעת יעדים שנראים ניתנים להשגה. המועצה לביטחון לאומי (National Security Council) אומנם צמחה בשנים האחרונות והגיעה להיקף של יותר מ-500 איש, אולם היא הרבתה לעסוק בסוגיות טקטיות ואופרטיביות ולא תיפקדה כראוי בגיבוש האסטרטגיה.

3. **היות שמבצעים צבאיים מתרחשים בסביבה פוליטית, הם צריכים להתבסס על אסטרטגיה פוליטית.** התערבות צבאית לא תניב תוצאות בנות קיימא ללא אסטרטגיה המתייחסת לגורמים הפוליטיים, החברתיים והתרבותיים שמצויים ביסוד הסכסוך. לפי המחקר, ארה"ב לא השכילה להבין את המרכזיות של הרכיב הפוליטי של המלחמה, לשלב אותו באסטרטגיה ולהבטיח התמקדות לאורך זמן ביישומה על אף הקושי שבדבר. בעיראק, למשל, עלה הצורך אחרי פירוק הסדר הישן שהשעיים, הסונים והכורדים יגיעו להסכם שבמסגרתו יחלקו את העוצמה הפוליטית והכלכלית. באפגניסטן היה הצורך הפוליטי היסודי

לניהול מבצעי ייצוב - עד אשר אלה הפכו להכרחיים - מה שהתברר רק לאחר תהליך בחינה ארוך שנעשה באיחור. ייתכן כי תכנון מוקדם, הכנות, ניהול מבצעי ייצוב ושיקום, בניין יכולות מקומיות והעברת השליטה לרשות אזרחית בעיראק ובאפגניסטן בשלב מוקדם היו מקטינים או אף מבטלים את הצורך לנהל מבצעים רחבי היקף נגד התקוממות. בלוב בחרה ארה"ב להימנע ממשומות של ייצוב ושל בניין יכולות לאחר הפלתו של משטר קדאפי, והדבר הוביל להשתררות אנרכיה.

6. **מבצעי ייצוב והשפעה ומבצעים לא שגרתיים יכולים להיות יעילים לטיפול בסכסוך ולבטל את הצורך במעורבות צבאית בהיקף רחב יותר.** הכוחות המיוחדים של ארה"ב הפגינו יכולת לספק חלופות למבצעים בהיקף רחב כשהופעלו במשולב עם גורמים אחרים. דוגמה אחת לכך היא הסיוע האפקטיבי לפיליפינים באימון הכוחות המקומיים ובהדרכתם במאבק נגד שתי קבוצות טרור הקשורות לאל-קאעידה. עם זאת, השימוש במבצעים כאלה אינו ממוסד דיו, והתפיסה המקובלת היא שמבצעי ייצוב והשפעה וכן בניין יכולות וניהול מבצעים בלתי שגרתיים הם רק שלב מקדים או מכין למבצעי לחימה גדולים ולא חלופה להם.

7. **כוח משולב מצריך שותפים רב-לאומיים ולא-צבאיים וכן מנגנוני תיאום בין סוכנויות, בעלי ברית וארגונים בין-לאומיים.** על אף כמה הצלחות בתכנון וביישום של מבצעים מתואמים יחד עם זרועות, סוכנויות, ממשלות ומדינות זרות, המנגנונים להשגת הסינרגיה הרצויה עדיין אינם ברמה המתאימה, במיוחד בנסיבות הדורשות מאמץ שאותו יובילו אזרחים. מורגשת חולשת היכולות האזרחיות - במיוחד בסביבה עוינת.

שבע המלצות

לטענת החוקרים, במהלך 13 השנים האחרונות בלט במיוחד השינוי באופי הלחימה. להערכתה של מועצת המודיעין הלאומית (National Intelligence Council), הלחימה הבלתי סדורה וההיברידית - שכוללת לצד יכולות צבאיות מקובלות גם טרור, חתרנות, סחטנות,

זרים למלא את הפערים האלה באמצעות הניסיון שצברו בזירות אחרות. יש לעודד את כוח האדם האמריקני לרכוש ניסיון לימודי ואופרטיבי בסביבות זרות.

סיכום

החוקרים מצביעים בסיכומם על כמה כיווני פעולה מרכזיים, ששניים מהם עשויים, לדעתם, להביא תועלת רבה בעלות נמוכה:

1. יש לשפר את שילובו של הממד הפוליטי בתכנון האסטרטגי של המלחמה.
2. יש לבחון את השימוש בכוחות מיוחדים.

במחקר מופיעה אזהרה שהקטנת המעורבות בעיראק ובאפגניסטן עלולה לגרום לאובדן ידע ויכולות שנצברו במהלך שנות הלחימה. לכן מוצע להשקיע משאבים בשימור הנכסים שנצברו והגופים שהוקמו למרות הצורך בחיסכון בטווח הקצר ולמרות הרצון להימנע מעימותים דומים בעתיד.

רבות מההמלצות של צוות החוקרים נראות טריוויאליות, מובנות מאליהן ונכונות לכל מדינה בכל עידן. אחרות רלוונטיות רק לאמריקנים או שנועדו לשרת את האינטרסים של מזמיני המחקר בצבא ובפיקוד הכוחות המיוחדים. רבים מהכשלים שחשף המחקר היה קל לזהות לאחר מעשה, אך יהיה קשה למנוע חזרה עליהם בעתיד. למרות כל ההסתייגויות, ראוי להכיר את הלקחים ואת האבחנות שמוציאים במחקר ולבחון האם חלק מהם רלוונטיים לנו.

הערות

1. אף שאת המחקר מימן צבא היבשה (Army), הוא עוסק גם בתחומים רבים שנמצאים מעבר לתחומי האחריות של צבא היבשה.
 2. <http://goo.gl/t57xrxj>
 3. Joint and Coalition Operational Analysis (JCOC), **Decade of War**, Vol. 1: Enduring Lessons from the Past Decade of Operations, June 15, 2012, <http://goo.gl/8gX1gl>
- המחקר עוסק בסוגיות הבאות: כישלון בהבנת הסביבה; ראיית המציאות בפרדיגימה של לחימה קונוונציונלית; הבנה מאוחרת של חשיבות הקרב על הנראטיב; כישלון בתכנונם וביישומם של מעברים אסטרטגיים ואופרטיביים; חוסר התאמה למבצעים שאינם לחימה קונוונציונלית - מה שחייב הכנסת שינויים נרחבים ויקרים; היעדר שילוב בין כוחות מיוחדים לכוחות רגילים; התיאום בין הסוכנויות השונות; ניהול מבצעים במסגרת קואליציה; שיתוף פעולה עם המדינה המארחת; היכולת של בודדים ושל קבוצות קטנות לעשות שימוש בטכנולוגיה מודרנית ולהשיג השפעה הדומה לזו של מדינה.

של הכוחות (interoperability). בין היתר יש לשפר את יכולתם של הכוחות המיוחדים ושל הכוחות הרגילים לפעול ביחד בסביבה של איומים לא סדירים והיברידיים. השימוש המוגבר בכוחות המיוחדים בשילוב עם הכוחות הרגילים הוא דוגמה לצורה חדשה של כוחות יבשה שיכולה להתמודד עם איומים ללא מעורבות צבאית בהיקף נרחב. לצד זאת נדרשים מבני פיקוד חדשים שיכולים להקל על מבצעים מבוססי כוחות מיוחדים ועל מבצעים המשלבים כוחות כאלה עם כוחות רגילים.

4. סגל כוח אדם יצירתי ובעל התמחויות

רבות יכול לשפר את היעילות של כוחות קטנים. יש ליצור מערכת תמריצים שתתגמל את המשרתים בכוחות המזוינים על יצירתיות, על נטילת סיכונים ועל רכישת התמחויות רבות ומגוונות. על הזרעות לאמץ את גישתם של הכוחות המיוחדים בכל הנוגע לאימוץ חיילים במגוון רחב של מקצועות. אימוץ הגישה הזאת יאפשר להרחיב את השימוש בעקרון הפיקוד מוכוון המשימה ולבזר עוד יותר סמכויות כדי לשפר את יכולת הכוחות להגיב על התפתחויות מהירות אצל היריב.

5. יש לשפר ולשמר מיומנויות מיוחדות, ובהן

מומחיות אזרחית ויכולות ייעוץ שחיוניות ללחימה בכוחות בלתי סדירים ולמבצעי ייצוב. דוגמה למומחיות כזאת: הכרה מעמיקה של אזורים שבהם עלול צבא ארה"ב להידרש לפעול.

6. מינוף המומחיות האזרחית. יש לשמר

מומחיות אזרחית שהיא חיונית במיוחד להבנת הממד הפוליטי של מלחמה. יש להציב מומחים אזרחיים רלוונטיים בכל פיקודי המפתח בתפקידים כמו סגן אזרחי למפקד הצבאי או יועץ למדיניות חוץ וכן בצוותים המתמחים במדינות שונות (country teams). בעת הצורך יש לשלבם גם במסגרות טקטיות שיכולות להגן עליהם ולאפשר להם לבצע את תפקידם.

7. העמקת שותפויות. יש לשפר את ההכנה

של כוח האדם האמריקני לשירות בקואליציות ולהעסיק מומחים לא אמריקנים. בשלב הראשון יש למפות את הפערים בידע ולעמוד על יכולתם של כוחות

התקוממות ופעילות פלילית - תוסיף להיות המאפיין הנפוץ של סביבת האיומים העתידית. ההבדלים בין לחימה סדורה לבלתי סדורה עשויים אף להיעלם נוכח העובדה שצבאות של מדינות הולכים ומאמצים טקטיקות בלתי סדורות, כפי שעושה, למשל, רוסיה במלחמה הנוכחית באוקראינה.

השינוי באופי הלחימה מצביע על הצורך לשים דגש חזק יותר על דרכים חדשניות למניעת סכסוכים, לעיצוב סביבת העימות ולהשגת ניצחון ללא מבצעי לחימה רחבי היקף. להלן ההמלצות הכלולות במחקר אשר נועדו לסייע לארה"ב לשפר את האסטרטגיה הלאומית שלה ולהתאים את "דרך המלחמה האמריקנית" כך שתגבר על האיומים העתידיים:

1. כדי לשפר את המקצועיות של הקברניטים

בתחום החשיבה האסטרטגית יש לאמץ תהליך תכנון אזרחי-צבאי משולב ולשפר את ההשכלה של קובעי המדיניות הצבאיים והאזרחיים כאחד. התהליך המשולב הצבאי-אזרחי יספק את המומחיות הנדרשת לאבחון מצבי סכסוך ולניסוח יעדים ואסטרטגיות. לפיכך אזרחים שממונים למשרות של עיצוב מדיניות ואסטרטגיה צריכים להיות בעלי ידע ביסודות האסטרטגיה של הביטחון הלאומי. את האסטרטגיה ניתן לשפר באמצעים הבאים: תרגול שגרתי של זיהוי הנחות יסוד, סיכונים ועלויות; בחינת אפשרויות מדיניות באמצעות משחקי מלחמה בין סוכנויות שונות; קיום הערכות שוטפות ובחינות של "צוות אדום".

2. לבנות מסגרות כוח מותאמות. יש לבחון

דרכים לבניית מסגרות כוח יעילות שקטנות יותר מחטיבות, אך מצוידות בכל האמצעים הדרושים להתמודדות עם מגוון תרחישים. צבא ארה"ב עודנו מתבסס על צוותי קרב חטיבתיים, אף שמשמיות רבות מצריכות יחידות קטנות יותר שמתוגברות די הצורך בטכנולוגיות מודיעין ותקשורת ובתובלה אווירית. הכוחות המיוחדים של ארה"ב ערוכים לרוב במסגרות קטנות ופזורות מאוד שנהנות מאוטונומיות רבה בפעולותיהן. המשך פיתוחן של יחידות מותאמות מהסוג הזה יגביר את יכולת הצבא להתאים את עצמו לנסיבות המשתנות.

3. יש להגביר את יכולת הפעולה המשולבת